

УДК 811.161.2'373:355

DOI: 10.20535/2077-7264.1(87).2025.324295

© О. В. Трищук, д-р наук із соц. ком., проф., Р. Л. Трищук, канд. техн. наук, доц., КПІ ім. Ігоря Сікорського, Київ, Україна

АВТОМАТИЗОВАНА СИСТЕМА РЕДАГУВАННЯ АБРЕВІАТУР В ОФІЦІЙНО-ДІЛОВОМУ ДИСКУРСІ КПІ ім. ІГОРЯ СІКОРСЬКОГО

Запропоновано систему автоматизованого редагування абревіатур, яка дозволяє підвищити точність та ефективність роботи з текстами, зберегти їх однорідність і відповідність стилістичним нормам. У ній передбачено два етапи їх опрацювання: 1) виявлення та редагування абревіатур; 2) контроль за їх уведенням у текст. Для виявлення та редагування складноскорочених слів створено комп'ютерний Словник 1, а загальноживаного та спеціалізованого (галузевого) видів комбінованих та ініціальних абревіатур — Словник 2.

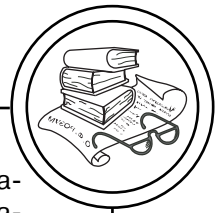
Ключові слова: автоматизована система; абревіація; редакторське опрацювання; автоматизоване редагування абревіатур; автоматизоване розшифрування абревіатур; офіційно-діловий дискурс.

Постановка проблеми

Автоматизована підготовка того чи іншого тексту дедалі актуалізується у зв'язку з постійним зростанням обсягів інформації, а отже й потребує якісного редакторського опрацювання. Автоматизовані системи опрацювання інформації інтенсифікують змогу швидше та з більшою точністю виявляти й виправляти чимало помилок у текстовому документі. Утім, їх коректне використання нині неможливе без розуміння принципів та особливостей побудови алгоритмів автоматизованого опрацювання абревіатур — скороченого відповідника вихідної словосполучки, утвореного внаслідок її синтаксичної кон-

денсації. Доволі важливою як у теоретичному, так і в прикладному аспекті є проблема автоматизованого виявлення та редагування абревіатур, які набули значного розповсюдження в науковій, виробничій, суспільно-політичній і діловій сферах.

Абревіатури як більш короткі, порівняно з вихідними словосполучками, номінації ефективно раціоналізують мовленнєву діяльність. Їх застосування сприяє упорядкованості та регламентації мовлення, економії засобів вираження, більш компактному поданню інформації без втрати розуміння загального змісту повідомлення і тому пришвидшує та оптимізує комунікаційний процес. Основни-

ми проблемами, що виникають під час автоматизованого редагування цих мовних засобів, є множинність їх значень, залежна від контексту, невизначеність в обранні правильного розшифрування тощо.

Аналіз попередніх досліджень

Абревіатурами сьогодні наповнено комунікацію в різних сферах нашого життя. Сучасна епоха назагал є «періодом активної абревіації» [1, с. 17]. Зумовлено абревіативний словотвір нині тим, що термінологічні абревіатури надають новітнім назвам більш щільну форму зі збереженням їх значення, чим і сприяють оперативному обміну інформацією та підвищенню ефективності спілкування.

Абревіація — один з яскравих проявів раціоналізації мовленнєвої діяльності [2, с. 38], зручний спосіб для позначення найрізноманітніших понять без потреби їх розгортання і пояснення, — причому тут, як справедливо зазначає Л. Безпальченко, спостерігається важливість мовної та часової економії і водночас є можливість використання взаємозамінних термінів з повним та абсолютно рівним смисловим навантаженням [3, с. 31].

Прагнення до мовної економії протягом ХХ ст. неабияк посприяло зростанню парадигми коротких лексичних одиниць і, відповідно, спричинило появу наукових студій для їх аналізу. Увагу дослідників явища абревіації привертає передусім питання скорочень та абревіатур як засобів раціоналізації й оптимізації мовленнєвої діяльності [4;

5; 2]. Об'єктом зацікавлення багатьох науковців, як-от І. Карамишева [6], Т. Ніколаєва [7], А. Моїсеєнко [8], Хайруліна Н. Ф. та Юніна О. Є. [9], — стали функціональні особливості абревіатур в англійській та українській мовах. Вивченню класифікації абревіацій та їх структурно-граматичних ознак присвятили свої наукові розвідки О. Дзюбін [10], М. Мацько [11], Р. Микульчик [12], І. Мислива-Бунько [13], Л. Черноватий і Н. Ковальчук [14], Б. Шуневич [15] та ін.

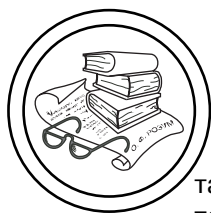
Аналіз наукових джерел показав, що в центрі уваги українських і зарубіжних науковців, які досліджували абревіатури в різних сферах діяльності, зазвичай були «структурно-граматичні ознаки абревіатур, їх типологія, діапазон дериваційної активності в сучасній українській мові, питання правопису, відмінювання, узгодження з іншими словами в реченні, стилістичне навантаження в різностильових текстах тощо» [16, с. 64]. Проте недостатньо вивченим, з огляду на інтенсивну цифровізацію всіх сфер життя, досі лишається явище автоматизованого редагування цих мовних засобів, що й стало об'єктом нашого дослідження.

Мета роботи

Розробити систему автоматизованого виявлення, редагування та правильного введення абревіатур в офіційно-діловому дискурсі КПІ Ім. Ігоря Сікорського.

Результати проведених досліджень

Упровадження системи автоматизованого редагування абревіатур дозволяє підвищити точність

та ефективність роботи з текстами, зберегти їх однорідність і відповідність стилістичним нормам. Однак для досягнення високого рівня її продуктивності необхідно вирішити багато технічних і контекстуальних проблем, зокрема тих, що пов'язані зі знаходженням аббревіатури, її розшифровкою, редагуванням і правильним введенням у текст.

У пропонованій нами системі автоматизованого редагування аббревіатур, які набули стабільного розповсюдження в офіційно-діловому дискурсі КПІ ім. Ігоря Сікорського та послужили матеріалом нашого дослідження, передбачено два етапи їх опрацювання:

- 1) виявлення та редагування аббревіатур;
- 2) контроль за їх введенням у текст.

На першому етапі важливо визначити структуру аббревіатур, залежно від якої виділимо такі їх види: а) складноскорочені слова, б) комбіновані та в) ініціальні аббревіатури.

Складноскорочені слова утворено з початкових частин кожного слова вихідної синтаксичної конструкції (*завгосп* — завідувач господарства), *Мінфін* (Міністерство фінансів), *Мін'юст* (Міністерство юстиції), а також поєднанням початкової частини слова та цілого (неусіченого) слова, наприклад: *держустанова* (державна установа), *завкафедри* (завідувач кафедри), *зарплата* (заробітна плата), *студрада* (студентська рада), *техогляд* (технічний огляд) тощо. Для виявлення та редагування цього виду аббревіатур у розробленій нами системі передбачений комп'ютерний словник складно-

скорочених слів (Словник 1), поданих у словозмінній формі із зазначенням їх категоріально-морфологічних характеристик — рід, число, відмінок. Якщо програма ідентифікує слово з контрольованого тексту в цьому словнику, то вважатиме його правильним, якщо ні — позначить як помилкове, що потребує редакторського втручання для виправлення.

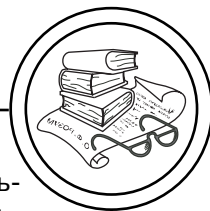
У Словнику 1 біля кожного складноскороченого слова є помітка, що це аббревіатура, завдяки чому її можна легко ідентифікувати в контрольованому тексті.

Комбіновані аббревіатури утворено з початкових звуків (або букв) та усічених основ — *НДІхімаш* (Науково-дослідний інститут хімічного машинобудування), *ОМБр* (окрема механізована бригада), а **ініціальні** — шляхом скорочення кожного компонента твірного словосполучення до першої літери чи звука, наприклад *ЗО* (заклад освіти), *ЗВО* (заклад вищої освіти), *НН ВПІ* (Навчально-науковий видавничо-поліграфічний інститут), *МОН* (Міністерство освіти і науки), *ФІОТ* (факультет інформатики та обчислювальної техніки), *ШІ* (штучний інтелект) тощо. Формальним показником для виявлення комбінованих та ініціальних аббревіатур є наявність у слові двох і більше прописних літер.

Алгоритм автоматизованого виявлення аббревіатур подано на рис. 1.

Комбіновані та ініціальні аббревіатури можуть бути загальновживаними, спеціалізованими (галузевими) і текстовими.

Загальновживані (*ООН*, *США*, *ЄС*, *ЮНЕСКО*, *НАТО* тощо) і спеціалізовані аббревіатури представ-

лені в Словнику 2: він містить 257 використовуваних в офіційно-діловому дискурсі КПІ ім. Ігоря Сікорського аббревіатур, аналіз яких за змістом дозволив поділити їх на декілька тематичних груп:

— назви закладів освіти — ЗО (заклад освіти), ЗВО (заклад вищої освіти), СШ (середня школа);

— назви інститутів і факультетів — ІСЗЗІ (Інститут спеціального зв'язку та захисту інформації), НН ІАТ (Навчально-науковий інститут аерокосмічних технологій), ФІОТ (факультет інформатики та обчислювальної техніки), ФЛ (факультет лінгвістики), ФММ (факультет менеджменту та марке-

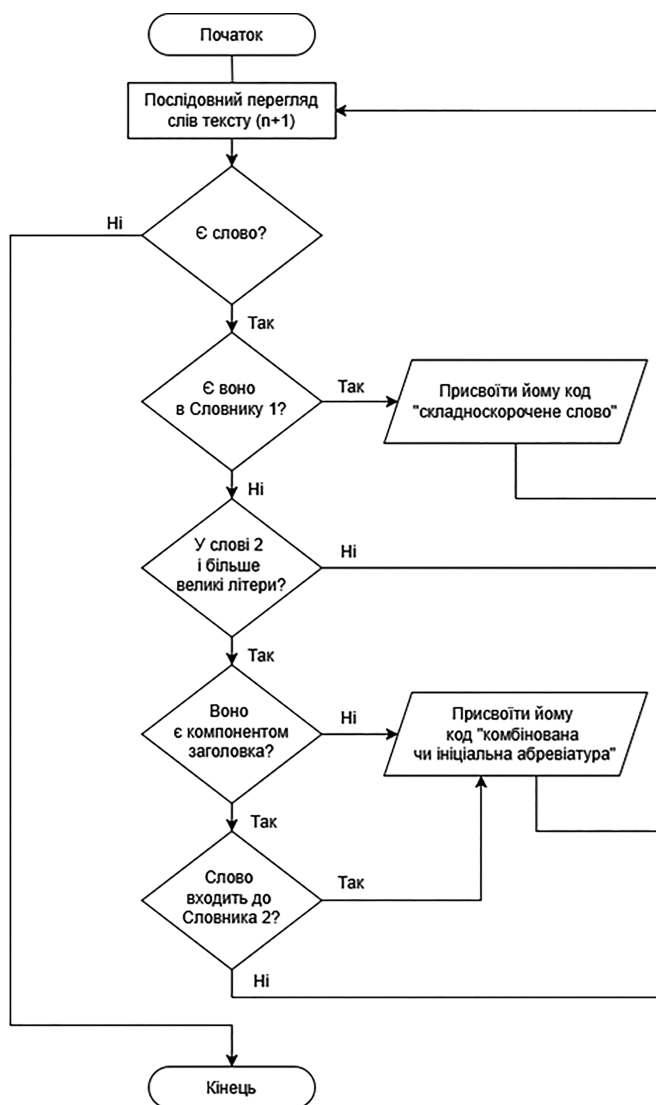
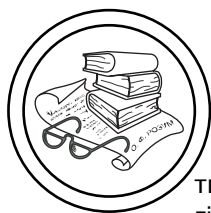

Рис. 1. Алгоритм автоматизованого виявлення аббревіатур

тингу), ФСП (факультет соціології і права), ФПМ (факультет прикладної математики);

— назви кафедр — КТОС (кафедра технологій оздоровлення і спорту), КУМЛК (кафедра української мови, літератури та культури), КФ (кафедра філософії), кафедра ВСР (кафедра видавничої справи та редагування), кафедра ФХ (кафедра фізичної хімії), кафедра ТПВ (кафедра технології поліграфічного виробництва), кафедра МАХНВ (кафедра машин та апаратів хімічних і нафтопереробних виробництв), кафедра ТПЗА (кафедра технічних та програмних засобів автоматизації);

— назви напрямків діяльності різних структурних підрозділів — ІБЗ (інформаційно-бібліотечне забезпечення), МТЗ (матеріально-технічне забезпечення), НДР (науково-дослідна робота), НМС (науково-методичний семінар), НМК (науково-методична комісія), НДЧ (науково-дослідна частина), НДЛ (науково-дослідна лабораторія);

— назви навчальних дисциплін і видів студентських робіт — АРВП (автоматизація редакційно-видавничих процесів), БЖД (безпека життєдіяльності), СМК (соціологія масової комунікації), МКР (модульна контрольна робота), ДКР (домашня контрольна робота), ПР (практична робота), СРС (самостійна робота студента), ДП (дипломне проектування), КР (кваліфікаційна робота);

— назви стандартів, програм та їх частин — ДСВО (Державний стандарт вищої освіти України), ГСВО МОНУ (Галузевий стандарт вищої освіти Міністерства освіти і науки України), СВО (Стандарт вищої освіти), ОП (освітня про-

грама), ОПП (освітньо-професійна програма), НРК (Національна рамка кваліфікацій), ЄКТНС (Європейська кредитна трансферно-накопичувальна система), РНП (ро-бочий навчальний план), НП (навчальний план).

— назви форм контролю — РСО (рейтингова система оцінювання), КЗ (контрольний захід), ЕК (екзаменаційна комісія) тощо.

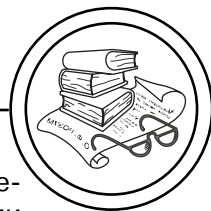
Якщо системою знайдено пошукову комбіновану чи ініціальну аббревіатуру в Словнику 2, то її вважають правильною, якщо ні, то далі здійснюється її пошук як текстової. Після цього відбувається перехід до другого етапу автоматизованого редагування, на якому контролюється її введення в текст.

Алгоритм автоматизованого контролю за введенням аббревіатур подано на рис. 2.

Загальновживані аббревіатури, як-от *МОН*, *КПІ* ім. Ігоря Сікорського, *ЗМІ*, *НАТО*, *ООН*, *США* тощо, не потребують уведення в текст. Якщо в тексті подано розшифрування цих аббревіатур, то система його видаляє.

Спеціалізовані аббревіатури, усталені в офіційно-діловому дискурсі КПІ ім. Ігоря Сікорського, так само, як і загальновживані, у системі не розшифровують. Водночас їх можна використовувати в межах одного тексту паралельно з вихідними словосполученнями. Якщо в Словнику 2 не виявлено пошукової аббревіатури, її перевіряють як текстову.

Текстову аббревіатуру зазвичай вживають у межах лише одного документа. Задля того, щоб вона була зрозумілою для всіх, перше її входження обов'язково супроводжують розшифруванням, яке

в тексті займає препозицію (рідше постпозицію) по відношенню до неї. Після введення текстової аббревіатури надалі її вживають замість твірного словосполучення до кінця документа.

Структурний аналіз комбінованих та ініціальних аббревіатур, уживаних у досліджуваному нами матеріалі, показав, що «перетво-

рення словосполучення в аббревіатуру відбувається за сталими зразками, головними ознаками яких є відбір лише початкової літери та збереження синтаксичної відповідності (розміщення літер згідно з порядком розташування слів, з яких сформована твірна основа)» [17, с. 158]. Скороченню зазвичай підлягають

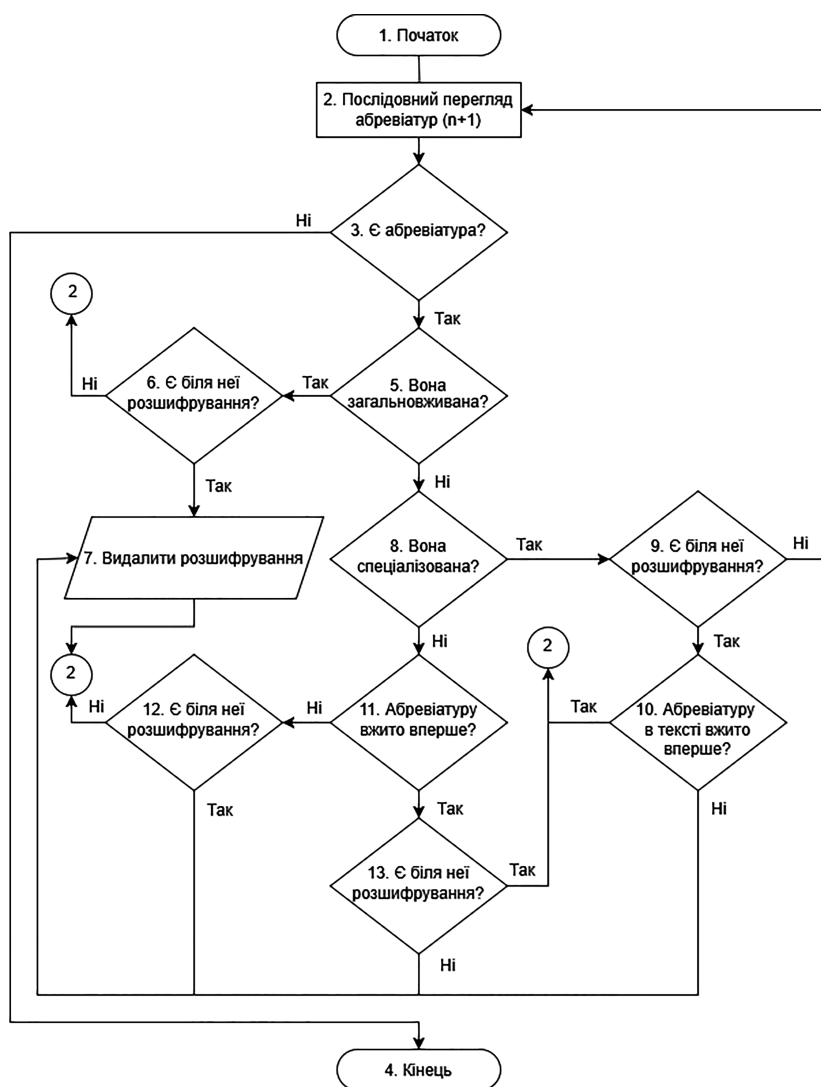
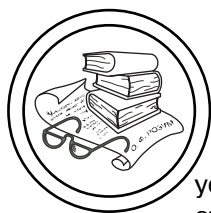

Рис. 2. Алгоритм автоматизованого контролю за введенням аббревіатур

усі повнозначні, наділені самостійною номінативною функцією слова, та опускаються службові частини мови — єднальні сполучники (*та, і*) і прийменник *з* (ФПМ — факультет прикладної математики, кафедра *ВСП* — кафедра видавничої справи **та** редагування, кафедра *ІСТ* — кафедра інформаційних систем **та** технологій, *ІСЗЗІ* — Інститут спеціального зв'язку **та** захисту інформації), *ЦКМ* — Центр культури **і** мистецтв.

Інколи, щоб полегшити вимову аббревіатури в разі збігу в ній декількох приголосних, спостерігаємо вживання в її структурі службового слова, передусім сполучника *та* (*ТНРВ**та**ЗХТ* — технології неорганічних речовин, водочищення *та* загальної хімічної технології). У цьому випадку відбувається структурне розширення аббревіатури. Розширення аббревіатур спостерігаємо також і під час використання у вихідному словосполученні складних іменників і прикметників, утворених у результаті поєднання двох слів, які пишемо разом, як-от: **телекомунікації**, **енергозбереження**, **електропривід**, **електромеханічний**, (Науково-дослідний інститут **телекомунікацій** (*НДІТК*), Науково-навчальний центр «**Екотехнології та технології енергозбереження**» (*ЕКОТЕЗ*), Кафедра автоматизації **електромеханічних систем та електроприводу** (*АЕМСЕП*) або через дефіс, наприклад: **військово-мобілізаційний**, **українсько-німецький**, **науково-дослідний**, **редакційно-видавничий** (**Військово-мобілізаційний** відділ (*ВМВ*), Спільний **Українсько-німецький** центр машинобудування (*СУНЦМ*), **нау-**

ково-дослідні роботи (*НДР*), **автоматизація редакційно-видавничих процесів** (*АРВП*).

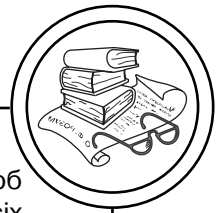
Подеколи в аналізованих текстах трапляються приклади звуження структури аббревіатури, коли до її складу не потрапляють деякі повнозначні слова твірної словосполучки. Наприклад, в аббревіатурі *ТВУМ* немає букви на позначення слова *завдання* з твірного словосполучення *тестові завдання з володіння українською мовою*, що зумовлене «прагненням зробити аббревіатуру якомога зручнішою для фонетичної інтерпретації» [17, с. 159].

У випадку структурного розширення чи звуження аббревіатури її складові частини кількісно не відповідають головним компонентам твірного словосполучення. Ця кількісна невідповідність має бути врахована під час пошуку твірного словосполучення текстової аббревіатури.

Висновки

Абревіація є доволі поширеним явищем в офіційно-діловому дискурсі КПІ ім. Ігоря Сікорського, оскільки вона сприяє упорядкованості та регламентації мовлення, уникненню повторів, більш компактному поданню інформації і, відповідно, оптимізує комунікаційний процес.

Підвищити точність та ефективність роботи з інформацією в офіційно-діловому дискурсі КПІ допоможе впровадження системи автоматизованого редагування аббревіатур. У запропонованій нами системі враховано, що кожен вид цих коротких лексичних одиниць — складноскорочені слова, комбіновані та ініціальні аббревіатури — потребує того чи

іншого способу виявлення, редагування та контролю за введенням у текстовий документ.

Для виявлення та редагування складноскорочених слів створено комп'ютерний Словник 1, а для загальноновживаного та спеціалізованого (галузевого) видів комбінованих та ініціальних аббревіатур — Словник 2. Якщо програма знайшла слово з контрольованого тексту в одному із цих словників, то вважає його правильним, якщо ні — видає як таке, що потребує редакторського виправлення.

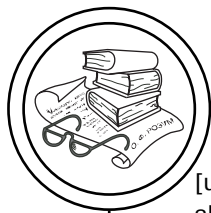
Складноскорочені слова та загальноновживаний тип ініціальних і комбінованих аббревіатур не потребують розшифрування. Натомість перше входження текстової аббревіатури, яку вживають у межах лише одного документа, обов'язково має супроводжу-

ватися розшифруванням, щоб вона була зрозумілою для всіх реципієнтів тексту. Після введення текстової аббревіатури надалі її вживають замість твірного словосполучення до кінця документа.

Якщо до складу твірного словосполучення входить складне слово, то в аббревіатурі йому відповідають дві літери. Це спричиняє структурне розширення аббревіатури. Коли ж в аббревіатуру не потрапляють перші літери деяких повнозначних слів твірної словосполуки, відбувається звуження структури аббревіатури. В обох цих випадках складові частини аббревіатури кількісно не відповідають головним компонентам твірного словосполучення, що має бути враховано під час пошуку розшифрування текстових аббревіатур.

Список використаної літератури/References

1. Shackle-Earlie, G. (2004). *Current abbreviations*. New York: H. W. Wilson Company, USA, 210 p. [in English].
2. Arthur, T. (2005). The Cult of Abbreviation. *English Today*, 37–42 [in English].
3. Bezpalchenko, L. (September 27–29, 2012). Osoblyvosti abreviatsii v terminologii ukrainskoi ta nimetskoi fakhovoi submovy yadernoi bezpeky [Features of abbreviation in the terminology of Ukrainian and German professional sublanguage of nuclear safety]. *Problemy ukrainskoi terminologii*, 30–33 [in Ukrainian].
4. Kizil, M. (2015). Abreviatury ta skorochennia v sferi komp'iuternykh tekhnologii anhliiskoi movy [Abbreviations and reductions in the field of computer technologies in English]. *Naukovyi visnyk Shchidnoievropeiskoho natsionalnoho universytetu imeni Lesi Ukrainky*, 3, 282–287 [in Ukrainian].
5. Kyrychenko, O. A., & Lisovenko, D. V. (2021). Sposoby perekladu anhliiskykh skorochen v internet-prostori ta mobilnykh tekstovykh povidomlenniakh [Methods of translating English abbreviations in the Internet space and mobile text messages]. *Vcheni zapysky TNU imeni V. I. Vernadskoho. Seriya: Filolohiia. Zhurnalistyka*, Vol. 32(71), 2, Ch. 2, 37–41 [in Ukrainian].
6. Karamysheva, I. (2020). Strukturna ta funktsiina kharakterystyka abreviatur u suchasnomu mediadyskursi (na materialy statei BBS ta CNN) [Structural and functional characteristics of abbreviations in modern media discourse (based on BBC and CNN articles)]. *Humanities science current issues*, 2, 28–34 [in Ukrainian].
7. Nikolaieva, T. (2021). Funktsionalni osoblyvosti vykorystannia abreviatsii u terminologii mizhnarodnykh vidnosyn ta diplomatii u suchasni anhliiskii movi

[unctional features of the use of abbreviations in the terminology of international relations and diplomacy in modern English]. *Zakarpatski filolohichni studii*, Vol. 17, 1, 154–157 [in Ukrainian].

8. Moiseienko, A. S. (April 11, 2023). Abreviatsiia yak sposib popovnennia slovnykovoho zapasu anhliiskoi movy [Abbreviation as a way to replenish the vocabulary of the English language]. Proc. of the *VIII Vseukrainskoi naukovo-praktychnoi konferentsii 'Innovatsiini tendentsii pidhotovky fakhivtsiv v umovakh polikulturnoho ta multylinhvalnoho hlobalizovanoho svitu'*. Kyivskyi natsionalnyi universytet tekhnolohii ta dyzainu, 308–311 [in Ukrainian].

9. Khairulina, N. F., & Yunina, O. Ye. (2024). Prahmatychni funksiі suchasnykh abreviatsii na materiali internet-dyskursu [Pragmatic functions of modern abbreviations based on the material of Internet discourse]. *Vcheni zapysky TNU imeni V. I. Vernadskoho. Serii: Filolohiia. Zhurnalistyka*, Vol. 35(74), 1, Ch. 1, 147–151 [in Ukrainian].

10. Dziubin, O. I. (2014). Skorochennia yak sposib utvorennia neolohizmiv v suchasni anhliiskii movi (na materiali anhlomovnykh internet-vydan ta forumiv v molodizhnykh sotsialnykh merezhakh) [Abbreviations as a way of forming neologisms in modern English (based on materials from English-language online publications and forums in youth social networks)]. *Visnyk Zhytomyrskoho derzhavnoho universytetu. Filolohichni nauky*, 3(75). 309–312 [in Ukrainian].

11. Matsko, O. M. (2000). Abreviatury yak zghorneni movni formuly v dyplomatychnykh tekstakh [Abbreviations as condensed linguistic formulas in diplomatic texts]. *Movoznavstvo*, 1, 31–36 [in Ukrainian].

12. Mykulchyk, R. 2005 (). Suchasni ukrainski abreviatury: perspektyvy i stan doslidzhennia [Modern Ukrainian abbreviations: prospects and state of research]. *Visnyk Nats. un-tu 'Lvivska politekhnika'. Serii 'Problemy ukrainskoi terminolohii'*, 538, 12–15 [in Ukrainian].

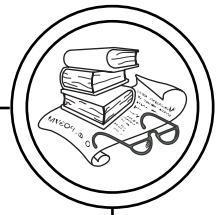
13. Myslyva-Bunko, I. Ya. (2012). Lihvostylistychni funksiі abreviatur u movi suchasnoi ukrainskoi presy [Linguistic-stylistic functions of abbreviations in the language of the modern Ukrainian press]. *Naukovyi chasopys Natsionalnoho pedahohichnoho universytetu im. M. P. Drahomanova. Serii # 8: Filolohichni nauky (movoznavstvo)*, 4, 135–146 [in Ukrainian].

14. Chernovatyi, L. M., & Kovalchuk, N. M. (2020). Tematychna klasyfikatsiia anhlomovnykh abreviatur nazv pidkhodiv do navchannia mov ta form yoho orhanizatsii [Thematic classification of English abbreviations of the names of approaches to language learning and forms of its organization]. *Visnyk Kharkivskoho natsionalnoho universytetu imeni V. N. Karazina*, 92, 129–137 [in Ukrainian].

15. Shunevych, B. I. (2017). Struktura initsialnykh abreviatur anhliiskykh terminiv ofitsiinoi dokumentatsii NATO [The structure of initial abbreviations of English terms in official NATO documentation]. *Naukovyi visnyk Mizhnarodnoho humanitarnoho universytetu. Ser. Filolohiia*, 30, Vol. 2, 71–74 [in Ukrainian].

16. Klymiuk, M. (2016). Abreviatsiia v ukrainskii periodytsi pochatku XXI storichchia [Abbreviation in Ukrainian periodicals of the early 21st century]. *Typolohiia ta funksiі movnykh odynyts*, 2(6), 63–74 [in Ukrainian].

17. Tsymbalistyi, I. Yu. (2022). Strukturna typolohiia abreviatur u suchasni ispanskii movi [Structural typology of abbreviations in modern Spanish]. *Zakarpatski filolohichni studii*, 26, Vol. 1, 156–162 [in Ukrainian].

A system of automated editing of abbreviations is proposed, which allows to increase the accuracy and efficiency of work with texts, to preserve their uniformity and compliance with stylistic norms. It provides for two stages of their processing: 1) detection and editing of abbreviations; 2) control over their introduction into the text. To detect and edit complex abbreviated words, a computer Dictionary 1 was created, and

Dictionary 2 was created for commonly used and specialized (industry) types of combined and initial abbreviations.

It was established that when a compound word is included in the composition of the compound word, at least two letters correspond to it in the abbreviation. This causes a structural expansion of the abbreviation. If the abbreviation does not include the first letters of some full-meaning words of the compound word, then the structure of the abbreviation narrows. In both cases, the components of the abbreviation do not quantitatively correspond to the main components of the creative phrase, which should be taken into account when searching for the decoding of text abbreviations.

Keywords: automated system; abbreviation; editorial processing; automated editing of abbreviations; automated decoding of abbreviations; official business discourse.

Надійшла до редакції: 05.03.25

Рецензія: 30.03.25

Опубліковано: 15.04.25